

**VASUBANDHU, TRISVABHĀVANIRDEŚA (INDICAȚIILE
REFERITOARE LA CELE TREI NATURI)**

Ovidiu Nedu*

**VASUBANDHU, TRISVABHĀVANIRDEŚA (THE INDICATIONS
REGARDING THE THREE OWN-BEINGS)**

Rezumat. *Trisvabhāvanirdeśa* reprezintă, în opinia unor autori, ultima dintre scrierile lui Vasubandhu (sec. IV), unul dintre fondatorii Vijñānavādei, școala idealistă a budhismului Mahāyāna. Scrierea oferă o expunere succintă a ontologiei tripartite a Vijñānavādei. Doctrina școlii are ca reper fundamental teoria celor trei naturi proprii (trisvabhāva), care ierarhizează întregul univers pe trei niveluri de realitate: cel al realității absolute (pariṇiṣpanna svabhāva – natura desăvârșită), cel al existenței condiționate, al fluxului cauzal amorf (paratantra svabhāva – natura dependentă) și cel al experienței subsumate categorial, al experienței specifice ființei umane (parikalpita svabhāva – natura concepută). Dintre acestea, primele două au realitate, pe când cel de-al treilea este ireal și constituie obiectul criticii filosofice.

Cuvinte cheie: *budhism, Mahāyāna, Vijñānavāda, Vasubandhu, metafizică, idealism, natură proprie (svabhāva).*

Abstract. *According to some authors, Trisvabhāvanirdeśa is the last work authored by Vasubandhu (IV-th century AD), one of the founders of Vijñānavāda, the idealist school of Mahāyāna Buddhism. The text briefly depicts the tripartite ontology of the school. The doctrine of Vijñānavāda is based on the theory of the three own-beings (trisvabhāva), which ranks everything on three levels of reality: the absolute reality (pariṇiṣpanna svabhāva – the fulfilled own-being), the non-delimited conditional flow (paratantra svabhāva – the interdependent own-being) and the level of categorically structured experience, specific to human beings (parikalpita svabhāva – the constructed own-being). Among these,*

* History Museum of Galați, ovidiushunya@yahoo.co.in

the first two own-beings are real, while the third is unreal, being the object of religious and philosophical criticism.

Keywords: *Buddhism, Mahāyāna, Vijñānavāda, Vasubandhu, metaphysics, idealism, own-being (svabhāva).*

Introducere

Textul este considerat a fi ultima dintre scrierile lui Vasubandhu; paternitatea lui Vasubandhu asupra acestui text a fost uneori disputată. Tradiția tibetană a atribuit uneori textul lui Nāgārjuna¹, însă faptul că ontologia Mahāyānei este discutată într-un mod explicit în termenii celor trei naturi indică apartenența sigură a scrierii la școala Vijñānavāda. Stilul și ideile vehiculate îl indică cu destul de multă certitudine pe Vasubandhu ca autor al textului.

Scrierea oferă o expunere succintă a ontologiei tripartite a Vijñānavādei. Doctrina școlii are ca reper fundamental teoria celor trei naturi proprii (*trisvabhāva*), care ierarhizează întregul univers pe trei niveluri de realitate: cel al realității absolute (*pariniṣpanna svabhāva* – natura desăvârșită), cel al existenței condiționate, al fluxului cauzal amorf (*paratantra svabhāva* – natura dependentă) și cel al experienței subsumate categorial, al experienței specifice ființei umane (*parikalpita svabhāva* – natura concepută). Dintre acestea, primele două au realitate, pe când cel de-al treilea este ireal și constituie obiectul criticii filosofice.

Ceea ce constituie un element specific al filosofiei Vijñānavāda este atenția sporită pe care o acordă manifestării fluxului cauzal precum și interpretarea acestui registru în termeni de „ideație” (*vijñapti*), de „conștiință” (*vijñāna*). Fluxului cauzal, conștiinței, îi este atribuit un anumit nivel de realitate, chiar dacă doar unul relativ, și, prin aceasta, școala se dezice în mod explicit de tendințele de a reduce manifestarea la non-existență absolută, tendințe ce puteau fi întâlnite în textele timpurii ale Mahāyānei.

Ceea ce conferă textului o valoare sporită este insistența asupra unității celor trei naturi (versetele 11-22); literatura Vijñānavādei a fost în general interesată mai degrabă în a disocia cele trei naturi (*svabhāva*), pentru a apăra puritatea naturii desăvârșite (*pariniṣpanna*) și a celei dependente (*paratantra*) în fața amenințărilor venite din partea alterației

¹ Vezi Vallée-Poussin, 1933, 147-161.

caracteristice naturii concepute (*parikalpita*). Această abordare periclită însă ontologia monistă. *Trisvabhāvanirdeśa* este unul dintre puținele texte ce par mai degrabă interesate să apere ontologia monistă, insistând asupra unității celor trei naturi, decât să apere puritatea realității prin disocierea naturilor.

Un alt element doctrinar specific este folosirea termenului „*dvaya*” („dualitate”) pentru referința la natura concepută (*parikalpita*); prin aceasta se accentuează faptul că natura concepută presupune determinație, delimitație, dualitate (*dvaya*).

Textul s-a păstrat integral în originalul sanskrit, cât și în traduceri tibetane și chineze. Originalul sanskrit a fost editat de mai multe ori și, de asemenea, există mai multe traduceri ale scrierii în limbi europene.

Prezenta traducere a fost efectuată după ediția sanskrită a lui S. Anacker². În realizarea traducerii au fost de asemenea consultate traducerile lui Anacker³, a lui Garfield⁴, a lui Kochumuttom⁵, a lui Tola și Dragonetti⁶.

Textul, nu foarte lung, nu are nicio diviziune internă, deși este destul de dens; drept urmare, pentru o mai bună sistematizare a ideilor, am introdus subtitluri, marcate prin subliniere; acestea nu țin de textul original, ci reprezintă aportul traducătorului.

Pentru a conferi un maxim de transparență traducerii, am dat echivalentele sanskrite pentru majoritatea cuvintelor din texte; excepție fac termenii cu funcție preponderent gramaticală (pronume, unele adverbe, conjuncții), în cazul cărora o echivalare precisă nici nu este cu putință. Uneori, atunci când a existat un paralelism rezonabil între structura gramaticală a textului sanskrit și a celui românesc, am dat echivalentele chiar și pentru astfel de termeni (*evaṃ, tathā, yathā, ataḥ, sadā, kaścīd* etc.), chiar dacă încărcătura lor semantică nu este foarte bogată.

În cazul echivalentelor sanskrite a fost dată, de regulă, rădăcina și nu formele declinate sau conjugate. Totuși, au fost date formele verbale simple, lipsite de o flexiune complexă, cum ar fi gerundivele (*jñeya, iṣṭavya*). De asemenea, întrucât anumite sintagme care conțin forme verbale finite, cum ar fi „*yathā khyāti*” („modul în care apare”), „*yatkhyāti*” („ceea ce apare”), „*nāsti*” („nu există”) reprezintă termeni

² Anacker, 1998, 464-466.

³ Anacker, 1998, 291-296.

⁴ Garfield, 1997, 133-154.

⁵ Kochumuttom, 1999, 90-126.

⁶ Tola și Dragonetti, 2004.

tehnici, acestea au fost date în paranteze în forma flexionată. Cum se întâmplă în general în textele filosofice sanskrite, formele verbale finite sunt destul de rare, întâlnindu-se doar forme de indicativ prezent, persoana a III-a, activ sau mediu (destul de frecvent), sau, mai rar, de viitor.

Termenii supliniți în versiunea română a textului au fost plasați în paranteze pătrate.

Textul sanskrit reproduce ediția lui Anacker⁷. La versetul 8 s-a operat totuși o mică corectură, semnalată în nota la verset.

⁷ Anacker, 1998, 464-466.

Vasubandhu
Trisvabhāvanirdeśa
Indicațiile referitoare la cele trei naturi

Cele trei naturi (svabhāva)

*kalpitaḥ paratantraśca pariniṣpanna eva ca /
trayaḥ svabhāvā dhīrāṇāṃ gambhīrajñeyamiṣyate //1//*

1.Cea concepută (*kalpita*), cea dependentă (*paratantra*) și cea desăvârșită (*pariniṣpanna*) sunt cele trei naturi (*svabhāva*) și sunt acceptate (*iś*) de către cei înțelepți (*dhīra*) drept [adevărul] cel profund (*gambhīra*) ce trebuie cunoscut (*jñeya*).

*yat khyāti paratantra'sau yathā khyāti sa kalpitaḥ /
pratyayād dhīnavṛttivāt kalpanāmātrabhāvataḥ //2//*

2.Ceea ce apare (*yatkhyāti*) este [natura] dependentă (*paratantra*), modul în care apare (*yathā khyāti*) este [natura] concepută (*kalpita*) deoarece [natura dependentă indică] statutul dependent (*adhīna*) de condiții (*pratyaya*) al transformărilor (*vṛtti*) și deoarece [natura concepută] reprezintă (*bhāva*) doar construcție mentală (*kalpanamātra*).⁸

*tasya khyātur yathākhyānaṃ yā sadā'vidyamānatā /
jñeyaḥ sa pariniṣpannasvabhāvo'nanyathātvataḥ //3//*

3.Starea permanentă (*sadā*) de non-existență (*avidyamāna*) a apariției (*khyātu*) [obiectului] și a modului în care el apare (*yathākhyāna*)

⁸ La nivelul experienței umane, natura dependentă (*paratantrasvabhāva*), fluxul cauzal (*pratīyasamutpāda*), se arată ca simplă prezență a experienței, ca simplă experiență a ceva nedeterminat, ca experiența a „ceea ce apare” (*yatkhyāti*), fără ca acest „ceea ce apare” să primească vreo identitate, vreo determinare categorială. „Modul în care apare” (*yathā khyāti*), identitatea categorială a experienței, constituie natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), reprezintă pură fantezie a subiectului ce experimentează.

trebuie cunoscută (*jñeya*) ca fiind natura desăvârșită (*pariniṣpanna svabhāva*), datorită faptului de a nu fi [niciodată] altfel (*ananyathātva*).⁹

*tatra kiṃ khyātyasatkalpaḥ katham khyāti dvayātmanā /
tasya kā nāstitā tena yā tatrā'dvayadharmatā //4//*

4. În acest caz (*tatra*), ce (*kiṃ*) apare (*khyā*)? Conceperea (*kalpa*) a ceva non-existent (*asat*).¹⁰

Cum (*katham*) apare (*khyā*)? Prin intermediul naturii duale (*dvayātman*).¹¹

Ce (*kaḥ*) este non-existența (*nāstitā*) sa? Este aceea prin care [se realizează] esența (*dharmatā*) non-duală (*advaya*).¹²

*asatkalpo'tra kaścittam yatastena hi kalpyate /
yathā ca kalpayatyartha tathātyantam na vidyate //5//*

5. Însă ce reprezintă aici conceperea (*kalpa*) a ceva non-existent (*asat*)? Este conștiința (*citta*) care îl concepe (*klp*) pe acesta.¹³

⁹ Natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*) reprezintă substanțialitatea imuabilă situată dincolo de fenomenalul constituit din fluxul causal al naturii dependente și din registrul identităților determinate categorial (natura concepută).

¹⁰ În acest context, verbul „*klp*” – „a concepe” nu presupune discriminare categorială, nu se referă la activitatea specifică a conștiinței umane, ci se referă, mai degrabă, la apariția manifestării ca idee (*vijñapti*, *kalpa*) a conștiinței universale (*ālayavijñāna*). Termenul desemnează aici natura dependentă (*paratantrasvabhāva*), fluxul causal (*pratīyasamutpāda*) identificat cu conștiința (*vijñāna*). Sintagma „conceperea a ceva non-existent” (*asatkalpa*) conține în sine atât ideea de fenomenal, de non-substanțial, de „non-existent” (*asat*), cât și ideea de „idee” (*kalpa*); prin aplicarea acestei denumiri manifestării, se expune, în mod succint, statutul său de fenomen având o natură ideatică.

¹¹ Modul de apariție al naturii dependente este reprezentat de natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), care există sub forma determinațiilor, a delimitațiilor, a „dualităților” (*dvaya*).

¹² Natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*) reprezintă esența non-duală a manifestării, care se arată atunci când manifestarea încetează a mai fi percepută.

¹³ Pasajul se referă la natura dependentă (*paratantrasvabhāva*). Deși sunt folosite forme ale rădăcinii verbale „*klp*”, adeseori utilizată pentru desemnarea activității gândirii umane, aici nu conștiința umană este avută în vedere, construcțiile sale reprezentând natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), ci conștiința cosmică, conștiința-depozit (*ālayavijñāna*), care proiectează în chip ideatic fluxul causal. Întrucât limba română nu

Obiectul (*artha*), în modurile în care (*yathā yathā ... tathā*) este conceput (*kṛp*), este întru-totul (*atyanta*) de negăsit (*na vid*).¹⁴

Conștiința-depozit (*ālayavijñāna*) și cele șapte conștiințe individuale

*taddhetuphalabhāvena cittam dvividhamiṣyate /
yadālayākhyam vijñānam pravṛtṭyākhyam ca saptadhā //6//*

6. Se acceptă (*iś*) două moduri de manifestare (*vibhū*) ale conștiinței (*citta*): există (*bhāva*) în calitate de cauză (*hetu*) și în calitate de efect (*phala*). Această conștiință (*vijñāna*) este desemnată (*ākhyā*) ca „depozit” (*ālaya*) și ca „operațională” (*pravṛti*), [ultima] fiind de șapte tipuri (*saptadhā*).¹⁵

*saṃkleśavāsanābījaiścitatvācittamucyate /
cittamādyam dvitīyam tu citrākārapravṛttitaḥ //7//*

7. Primului tip de conștiință (*citta*) i se spune (*vac*) „Citta” deoarece constă dintr-o acumulare (*cita*) de germeni (*bīja*), întipăririi (*vāsanā*) și perturbații (*saṃkleśa*). Celui de-al doilea tip [de conștiință i se spune „Citta”] deoarece manifestă (*pravṛtti*) diferitele (*citra*) apariții

are un termen special pentru acest gen de activitate ideatică, am tradus „*kṛp*” prin „a concepe”. O traducere mai exactă ar fi fost „a ideatiza”, „a construi în chip ideatic”, însă aceste sintagme sunt lipsite de naturalețe în limba română.

¹⁴ Pasajul se referă la natura concepută (*parikalpitasvabhāva*). De data aceasta, rădăcina „*kṛp*” face referire la operațiunile conștiente ale gândirii umane.

¹⁵ Distincția pe care o operează acest verset este aceea dintre conștiința-depozit (*ālayavijñāna*), dintre conștiința fenomenală universală, și conștiințele individuale, conștiințele care constituie identitatea individuală. Textul folosește termenul de „[conștiință] operațională” (*pravṛtti*) pentru a se referi la toate cele șapte conștiințe individuale, inclusiv la minte (*manas*), deși în general textele Vijñānavāda folosesc acest termen pentru a se referi doar la cele cinci conștiințe senzoriale și la conștiința mentală (*manovijñāna*). Este important faptul că se afirmă existența unei relații de tip cauză-efect (*hetuphala*) între conștiința-depozit, pe care Vijñānavāda o consideră ca reprezentând realitate, și conștiințele individuale caracterizate de alterație. Prin aceasta, textul recunoaște în mod explicit existența unei conexiuni cauzale între realitate și alterație; puritatea realității este astfel oarecum compromisă prin faptul că realitatea este responsabilă de apariția alterației.

(ākāra).¹⁶

*samāsato'bhūtakalpaḥ sa caiṣa trividho mataḥ /
vaipākikastathā naimittiko'nyaḥ prātibhāsikaḥ //8//*

8. Pe scurt (*samāsataḥ*)¹⁷, construcția (*kalpa*) a ceea ce nu există (*abhūta*)¹⁸ este considerată (*mata*) a fi de trei tipuri (*trividha*): ce constă în maturizare (*vaipākika*), ce constă în caracteristici (*naimittika*), ce constă în manifestare (*prātibhāsika*).

*prathamo mūlavijñānaṃ tadvipākātmakaṃ yataḥ /
anyaḥ pravṛttivijñānaṃ drśyadṛgvittivṛtitaḥ //9//*

9. Prima (*prathama*) este conștiința-fundament (*mūlavijñāna*) deoarece esența (*ātmaka*) sa este maturizarea [karmică] (*vipāka*).¹⁹ Celelalte (*anya*) sunt conștiințele operaționale (*pravṛttivijñāna*) deoarece constau în operarea (*vṛtti*) cunoștințelor (*vitti*) referitoare la cel ce percepe

¹⁶ Etimologie eronată a cuvântului „*citta*”, care în realitate provine de la rădăcina „*cit*”, cu sensul de „a gândi”, „a conștientiza”. Exceptând asemănarea fonetică, nu există nicio legătură între „*citta*” („conștiință”) și „*cita*” („acumulare”) sau „*citra*” („divers”), semantica acestor trei termeni fiind distinctă. Filosofia indiană are însă o adevărată tradiție în explicarea semanticii anumitor concepte pe baza unor pretinse considerente etimologice, nu întotdeauna corecte; în brahmanism, unde filosofia cuvântului (*śabda*) este destul de dezvoltată, astfel de explicații etimologice forțate sunt frecvent întâlnite. Chiar dacă explicația etimologică nu este corectă, totuși conștiința (*citta*) poate fi considerată sub cele două aspecte menționate în acest verset. Conștiința-depozit (*ālayavijñāna*) reprezintă conștiința fenomenală universală la nivelul căreia se întipăresc, se „acumulează” toți germeni (*bīja*) manifestării, germeni ce provin din experiența perturbată a ființelor. De asemenea, conștiința (*citta*), în ipostaza sa de conștiință individuală, de ansamblu al conștiințelor operaționale (*pravṛttivijñāna*), este responsabilă de apariția multiplicității, a „diversității” aparițiilor (*ākāra*) determinate.

¹⁷ Ediția lui Anacker are „*samāsatī*” în loc de „*samāsato*”, însă versiunea sa nu prea are sens.

¹⁸ Termenul „construcția a ceea ce nu există” (*abhūtaparikalpa*) desemnează conștiința.

¹⁹ „Conștiința-fundament” (*mūlavijñāna*) este conștiința-depozit (*ālayavijñāna*). Termenul „fundament” (*mūla*) nu trebuie considerat într-o accepțiune ontologică; conștiința-depozit nu reprezintă fundamentul ontologic al manifestării, ci doar registrul universal al manifestării, în care este mai degrabă inclusă decât fundamentată orice manifestare.

(*drś*) și la ceea ce este perceput (*drśya*).²⁰

**Coprezența realității pure și a iluzoriului alterat la nivelul
fiecărei naturi (*svabhāva*)**

*sadasattvād dvayaikatvāt saṃkleśavyavadānayoḥ /
lakṣaṇābhedataśceṣṭā svabhāvānām gambhīratā //10//*

10. Profunzimea (*gambhīratā*) naturilor (*svabhāva*) este acceptată (*iṣṭa*) datorită non-diferențierii (*abheda*) caracteristicilor (*lakṣaṇa*) [lor], datorită [coprezenței] perturbațiilor (*kleśa*) și a separației (*vyavadāna*), a dualității și a unității (*dvayaikatva*), a existenței și a non-existenței (*sadasattva*).

*sattvena gr̥hyate yasmādatyantābhāva eva ca /
svabhāvah kalpitastena sadasallakṣaṇo mataḥ //11//*

11. [Natura concepută] este percepută (*gr̥h*) ca fiind existența (*sattva*). Deoarece este și absolut (*atyanta*) non-existentă (*abhāva*), natura concepută (*kalpita svabhāva*) este considerată (*mata*) ca având drept caracteristici (*lakṣaṇa*) existența (*sat*) și non-existența (*asat*).²¹

²⁰ Manifestările determinate („caracteristicile” – „*nimitta*”) produse la nivelul conștiințelor operaționale, fiind fundamentate în condiția individuală limitată, sunt întotdeauna afectate de dualitatea subiect al cunoașterii – obiect al cunoașterii (*grāhaka-grāhya, drś-drśya*).

²¹ Prin teoria celor trei naturi, Vijñānavāda încearcă să separe în cât mai mare măsură cu putință registrul alterat al naturii concepute, registrul caracterizat de eroare (*viparyāsa*), iluzoriu (*bhrānti*), non-existentă (*abhāva*), perturbație (*saṃkleśa*), de registrele naturii dependente și al celei desăvârșite, considerate a fi pure, non-eronate, reale, non-perturbate. Pe de altă parte, autorii Vijñānavāda încearcă să impună o ontologie monistă, ce reduce totul la realitatea unică a absolutului (*dharmadhātu*), a naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*). Relația dintre teoria celor trei naturi și ontologia monistă este problematică; un nivel ridicat de consecvență față de oricare dintre cele două teorii presupune respingerea celeilalte. Pentru a soluționa această tensiune, în mod tacit, autorii școlii au preferat menținerea monismului ontologic și au dat o formă mult atenuată teoriei celor trei naturi. Versetele 10-21 din acest text sunt printre puținele pasaje din literatura Vijñānavāda care elaborează în mod explicit această versiune atenuată a teoriei celor trei naturi. Pasajul arată că între cele trei naturi nu există o ruptură radicală; mai

*vidyate bhrāntibhāvena yathākhyānaṃ na vidyate /
paratantra yatastena sadasallakṣaṇo mataḥ //12//*

12. Deoarece se constată (*vid*) existența (*bhāva*) unei confuzii (*bhrānti*), [natura] dependentă (*paratantra*) nu există (*vid*) în modurile în care apare (*yathākhyāna*).²² Prin aceasta, se consideră (*mata*) că are drept caracteristici (*lakṣaṇa*) atât existența (*sat*) cât și non-existența (*asat*).

*advayatvena yaccāsti dvayasyābhāva eva ca /
svabhāvastena niṣpannaḥ sadasallakṣaṇo mataḥ //13//*

13. Natura (*svabhāva*) desăvârșită (*niṣpanna*), care există (*as*) ca non-dualitate (*advayatva*), care reprezintă însăși non-existența (*abhāva*) dualității (*dvaya*)²³, este considerată (*mata*) ca având drept caracteristici (*lakṣaṇa*) atât existența (*sat*) cât și non-existența (*asat*).

*dvaividhyāt kalpitārthasya tadasattvaikabhāvataḥ /
svabhāvaḥ kalpito bālairdvayaikatvātmako mataḥ //14//*

14. Datorită faptului că obiectul (*artha*) este conceput (*kalpita*) în mod dual (*dvaividhya*) și datorită faptului că reprezintă unica (*eka*) non-

degrabă, ele reprezintă aspecte distincte ale realității unice și atotcuprinzătoare. La nivelul acestei realități există totul: atât substanțialitatea, existența autentică, cât și iluzoriul, eroarea, perturbația. Natura desăvârșită și cea dependentă ar reprezenta doar aspectele reale, pure, ale acestei unice realități, pe când natura concepută ar fi constituită din aspectele de eroare, iluzie, non-realitate, perturbație. Fiind fundamentate într-o unică realitate, aceste aspecte nu sunt distincte; astfel că la nivelul oricărei naturi pot fi găsite anumite trăsături proprii, care țin de aspectul pe care îl surprinde ea, cât și trăsăturile universale ale realității, comune tuturor celor trei naturi. Prin această versiune atenuată a teoriei celor trei naturi se reușea menținerea monismului ontologic.

²² Adică având o natură proprie determinată, o natură concepută (*parikalpitasvabhāva*).

²³ Termenul „dualitate” (*dvaya*) se referă la natura concepută (*parikalpitasvabhāva*); natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*) reprezintă acea condiție pozitivă, acea existență, acea realitate care se găsește dincolo de non-existența naturii concepute. Tocmai datorită acestui statut ei i se poate atribui atât existența (*sat*) cât și non-existența (*asat*). Versetele 11-13 au arătat că la nivelul oricăreia dintre cele trei naturi (*svabhāva*) poate fi găsită atât realitate cât și iluzoriu, ireal; chiar și naturii desăvârșite, prin faptul că reprezintă substratul existent al non-existenței, îi este asociată non-existența.

existență (*asattva*) a acestuia²⁴, natura (*svabhāva*) concepută (*kalpita*) este considerată (*mata*) de către cei puerili (*bāla*) ca având drept esență (*ātman*) atât dualitatea (*dvaya*) cât și unitatea (*ekatva*).²⁵

*prakhyānād dvayabhāvena bhrāntimātraikabhāvataḥ /
svabhāvaḥ paratantrākhyo dvayaikatvātmako mataḥ //15//*

15. Datorită faptului că se manifestă (*prakhyāna*) prin existența (*bhāva*) unor dualități (*dvaya*) și, deoarece doar (*mātra*) în mod eronat (*bhrānti*) există ca unitate (*ekabhāva*), natura (*svabhāva*) numită (*ākhyā*) „dependentă” (*paratantra*) este considerată (*mata*) ca având drept esență (*ātman*) atât dualitatea (*dvaya*) cât și unitatea (*ekatva*).²⁶

*dvayābhāvasvabhāvatvādadvayaikasvabhāvataḥ /
svabhāvaḥ pariniṣpanno dvayaikatvātmako mataḥ //16//*

16. Deoarece constituie natura proprie (*svabhāva*) a existenței (*bhāva*) duale (*dvaya*) și natura (*svabhāva*) unică (*eka*) a non-dualității (*advaya*), natura desăvârșită (*pariniṣpanna svabhāva*) este considerată (*mata*) ca având drept esență (*ātman*) atât dualitatea (*dvaya*) cât și unitatea (*ekatva*).²⁷

*kalpitaḥ paratantraśca jñeyam samkleśalakṣaṇam /
pariniṣpanna iṣṭastu vyavadānasya lakṣaṇam //17//*

²⁴ Natura concepută se arată sub forma unei dualități (*dvaya*), însă ceea ce este real la nivelul ei este substanțialitatea unică (*eka*) a absolutului, care totodată presupune absența, non-existența (*asattva*) dualității.

²⁵ Versetele 14-16 reiau ideea coexistenței realității și a irealității, a iluzoriului, la nivelul fiecăreia dintre cele trei naturi, atâta doar că terminologia diferă. Realitatea, existența (*sat*), este desemnată aici ca „unitate” (*ekatva*), ca „non-dualitate” (*advaya*), pe când non-realitatea (*asat*), iluzoriul, este desemnat ca „dualitate” (*dvaya*).

²⁶ Natura dependentă, care în realitate nu este altceva decât fluxul causal unitar emanat de absolut, se arată în moduri duale, sub forma naturii concepute.

²⁷ Natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*), adică substanța unică (*eka*) a absolutului, reprezintă natura proprie a întregii manifestări, inclusiv a alterației, a naturii concepute, și, prin aceasta, ei i se poate asocia și dualitatea (*dvaya*).

17.[Natura] concepută (*kalpita*) și cea dependentă (*paratantra*) trebuie cunoscute (*jñeya*) ca fiind caracterizate (*lakṣaṇa*) de perturbații (*kleśa*). Însă cea desăvârșită (*pariniṣpanna*) este acceptată (*iṣṭa*) ca având drept caracteristică (*lakṣaṇa*) separația (*vyavadāna*) [de perturbații].²⁸

Unitatea celor trei naturi (*svabhāva*)

*asaddvayasvabhāvatvāt tadabhāvasvabhāvataḥ /
svabhāvāt kalpitājjñeyo niṣpanno'bhinnalakṣaṇaḥ //18//*

18.²⁹Deoarece [natura concepută] reprezintă natura (*svabhāva*) dualității (*dvaya*) non-existente (*asat*) și deoarece [natura desăvârșită] reprezintă natura (*svabhāva*) acestei non-existențe (*abhāva*), [natura] desăvârșită (*niṣpanna*) trebuie cunoscută (*jñeya*) ca având caracteristicile (*lakṣaṇa*) non-diferite (*abhinna*) de natura concepută (*kalpita svabhāva*).³⁰

²⁸ Ambele afirmații din acest verset sunt problematice. În privința naturii dependente (*paratantrasvabhāva*), Vijñānavāda tinde să o asocieze pe aceasta mai degrabă naturii pure a absolutului, naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*), și nu naturii concepute (*parikalpitasvabhāva*), alterației. Totuși, statutul exact al naturii dependente este unul intermediar, situat undeva între substanțialitatea absolută și alterație. Acest statut intermediar a permis apropierea sa atât de natura desăvârșită reală și pură, cât și de natura concepută ireală și impură. În general, se preferă apropierea de natura desăvârșită, fiind mai rar întâlnite situațiile în care natura dependentă este considerată ca împărțind mai degrabă statutul naturii concepute. Demersul filosofic al școlii urmărește tocmai stabilirea purității absolute a naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*), a realității, adică exact ceea ce se afirmă în cea de-a doua propoziție a versetului. Totuși, autorii școlii nu reușesc acest lucru într-un mod prea convingător și, în ciuda caracterului categoric al celei de-a doua propoziții a versetului, uneori ei sunt nevoiți să afirme că se poate vorbi măcar despre o „legătură” (*sambandha*), despre o „absență a separației” (*avisamyoga*), între absolut și alterație.

²⁹ Versetele 18-21 scot în evidență imposibilitatea separării absolutului, a naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*), atât de emanația sa cauzală, de fluxul cauzal (*pratītyasamutpāda* – natura dependentă), cât și de registrul alterat al existenței determinate categorial (natura concepută - *parikalpitasvabhāva*).

³⁰ Natura desăvârșită reprezintă substanțialitatea naturii concepute, care nu este altceva decât o iluzie lipsită de substanță proprie, care există doar prin faptul că este stabilită în absolut.

*advayatvasvabhāvatvād dvayābhāvasvabhāvataḥ /
niṣpannāt kalpitaścaiva vijñeyo'bhinnalakṣaṇaḥ //19//*

19. Deoarece [natura desăvârșită] reprezintă natura (*svabhāva*) non-dualității (*advayatva*) și deoarece [natura concepută] reprezintă natura (*svabhāva*) duală (*dvaya*) non-existentă (*abhāva*), [natura] desăvârșită (*niṣpanna*) trebuie cunoscută (*vijñeya*) ca având caracteristicile (*lakṣaṇa*) non-diferite (*abhinna*) de [natura] concepută (*kalpita*).

*yathākhyānamasadbhāvāt tathāsattvasvabhāvataḥ /
svabhāvāt paratantrākhyānniṣpanno'bhinnalakṣaṇaḥ //20//*

20. Deoarece [natura dependentă] este non-existentă (*asat*) în modurile în care apare (*yathākhyāna*) și deoarece [natura desăvârșită] reprezintă natura (*svabhāva*) existenței (*sattva*), așa cum este aceasta (*tathā*), [natura] desăvârșită (*niṣpanna*) are caracteristicile (*lakṣaṇa*) non-diferite (*abhinna*) de natura (*svabhāva*) numită (*ākhyā*) „dependentă” (*paratantra*).³¹

*asaddvayasvabhāvatvād yathākhyānāsvabhāvataḥ /
niṣpannāt paratanthro'pi vijñeyo'bhinnalakṣaṇaḥ //21//*

21. Deoarece [natura desăvârșită] reprezintă natura (*svabhāva*) non-existenței (*asat*) dualității (*dvaya*) și deoarece [natura dependentă] nu reprezintă natura (*svabhāva*) modului în care apare (*yathākhyāna*), [natura] dependentă (*paratantra*) trebuie cunoscută (*jñeya*) ca având caracteristicile (*lakṣaṇa*) non-diferite (*abhinna*) de [natura] desăvârșită (*niṣpanna*).³²

³¹ Natura dependentă nu există în modurile în care apare, adică ca natură concepută; în realitate, ea există ca flux cauzal apărut la nivelul naturii desăvârșite, ca flux cauzal lipsit de autonomie ontologică, și care există doar fiind stabilit în substanțialitatea absolutului. De aceea, în esență, natura dependentă este totuna cu natura desăvârșită.

³² Atât natura dependentă cât și natura desăvârșită reprezintă realitatea care este interpretată în mod eronat, sub forma determinațiilor, a dualităților ce constituie natura concepută.

Manifestarea și eliberarea, în raport cu cele trei naturi (svabhāva)

*kramabhedah svabhāvānām vyavahārādhikārataḥ /
tatpraveśādhikārācca vyutpattiyartham vidhīyate //22//*

22. Există o diferență (*bheda*) în privința succesiunii (*krama*) [celor trei] naturi (*svabhāva*).³³

Se stabilește (*vidhā*) că apariția (*vyutpatti*) obiectului (*artha*) are loc sub determinația (*adhikāra*) practicii (*vyavahāra*) și sub determinația (*adhikāra*) implicării (*praveśa*)³⁴ în aceasta.

*kalpito vyavahārātmā vyavahartrātmako'paraḥ /
vyavahārasamucchedasvabhāvaścānya iṣyate //23//*

23. Se acceptă că esența (*ātman*) practicii (*vyavahāra*) o reprezintă [natura] concepută (*kalpita*), ceea ce este caracterizat (*ātmaka*) de practică (*vyavahāra*) reprezintă cealaltă (*apara*) [natură], iar abandonarea (*samuccheda*) practicii (*vyavahāra*) reprezintă natura (*svabhāva*) diferită (*anya*) [de acestea].³⁵

*dvayābhāvātmakaḥ pūrvam paratantraḥ praviśyate /
tataḥ praviśyate tatra kalpamātramasaddvayam //24//*

³³ Adică există o anumită succesiune a practicilor soteriologice aferente fiecăreia dintre cele trei naturi. Ideea va fi expusă mai pe larg în versetele 24 și 25.

³⁴ „*Praveśa*”, literal „intrare”.

³⁵ Obiectul determinat (*artha*) este doar o iluzie, o convenție, o „practică” (*vyavahāra*). Termenul „*vyavahāra*”, tradus în general prin „convenție”, „practică”, face parte din terminologia clasică a budhismului Mahāyāna și desemnează natura, esența registruului obiectelor determinate categorial. Acest registru nu reprezintă ceva substanțial, obiectiv, ci, pur și simplu, este instituit prin conceperea sa, prin imaginarea sa, prin „practicarea” (*vyavahāra*) sa de către indivizii umani. În constituirea acestui registru, natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), identitatea categorială (*saṃjñā, vikalpa*), joacă un rol decisiv întrucât ele sunt acelea ce instituie multiplicitatea obiectelor determinate ce compun acest registru. Natura dependentă („cealaltă [natură]”) reprezintă fluxul cauzal căruia îi este supraimpusă, în mod ilicit, practica discriminărilor categoriale. Natura desăvârșită („natura diferită [de acestea]”) este liberă de eroarea practicii discriminărilor categoriale.

24. Mai întâi (*pūrva*) se înțelege (*praviś*) că [natura] dependentă (*paratantra*) are ca sine (*ātma*) dualitatea (*dvaya*) non-existentă (*abhāva*). După aceea, se înțelege (*praviś*) că [în cazul ei]³⁶ există doar ideație (*kalpamātra*) și dualitate (*dvaya*) non-existentă (*asat*).³⁷

*tato dvayābhāvabhāvo niṣpanno'tra praviśyate /
tathā hyasāveva tadā astināstīti cocyate //25//*

25. În continuare (*tataḥ*), se înțelege (*praviś*) că [natura] desăvârșită (*niṣpanna*) constă în existența (*bhāva*) non-existenței (*abhāva*) dualității (*dvaya*).³⁸ Astfel, asemenea celor încă nenăscute (*asāva*), [natura desăvârșită] există (*asti*) și nu există (*nāsti*) – astfel se spune (*vac*).³⁹

*trayo'pyete svabhāvā hi advayālabhyalakṣaṇāḥ /
abhāvādatathābhāvāt tadabhāvasvabhāvataḥ //26//*

26. Aceste trei naturi (*svabhāva*) au drept caracteristici (*lakṣaṇa*) non-dualitatea (*advaya*) și incomprehensibilitatea (*alabhya*)⁴⁰ datorită non-existenței (*abhāva*) [naturii concepute], datorită non-existenței în modul în care apare (*tathābhāva*) [a naturii dependente] și deoarece

³⁶ „*Tatra*” – literal, „acolo”.

³⁷ Adică se înțelege că identitatea proprie (*ātman*), identitatea categorială (*saṃjñā*, *vikalpa*) atribuită naturii dependente, reprezintă ceva ce ține de natura concepută (*parikalpitasvabhāva*) caracterizată de dualitate și lipsită de realitate. În realitate, natura dependentă reprezintă doar ideație produsă în mod condiționat.

³⁸ Demersul soteriologic constă din înțelegerea non-existenței naturii duale, a naturii concepute (*parikalpitasvabhāva*), a naturii determinate care este supraimpusă naturii dependente (*paratantrasvabhāva*), din înțelegerea statutului ideatic (*kalpa*, *viññapti*) al naturii dependente (*paratantrasvabhāva*) și din realizarea purității naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*).

³⁹ Cea de-a doua afirmație a versetului este problematică din punct de vedere lingvistic. Un posibil sens al acesteia ar fi că natura desăvârșită este, în mod esențial, lipsită de dualitate, dar că ea conține în sine potențialul către manifestarea dualității, așa cum o entitate încă nenăscută, deși este lipsită de existență, conține în sine potențialitatea existenței.

⁴⁰ „*Alabhya*” – literal, „imposibilitatea de a obține”, „non-disponibilitatea”. Aici termenul se referă la faptul că orice entitate, sub aspectul oricăreia dintre cele trei naturi ale sale, nu poate fi găsită, nu poate fi obținută într-un mod real în calitatea sa de entitate distinctă, de obiect determinat.

[natura desăvârșită] reprezintă natura (*svabhāva*) non-existenței (*abhāva*).⁴¹

*māyākṛtaṃ mantravaśāt khyāti hastyātmanā yathā /
ākāramātraṃ tatrāsti hastī nāsti tu sarvathā //27//*

Analogia manifestare – apariție magică

27.O iluzie (*māyā*) creată (*kṛta*) prin puterea (*vaśa*) formulelor magice (*mantra*) apare (*khyā*) ca având natura (*ātman*) unui elefant (*hastin*). Aceasta⁴² este doar o apariție (*ākāramātra*), elefantul ne-existând (*as*) în niciun fel (*sarvathā*).

*svabhāvaḥ kalpito hastī paratantrastadākṛtiḥ /
yastatra hastyabhāvo'sau pariniṣpanna dṛśyate //28//*

28.Natura concepută (*svabhāva kalpita*) este elefantul (*hastin*), cea dependentă (*paratantra*) este apariția (*ākṛti*) [lui]. Non-existența (*abhāva*) elefantului acolo este considerată (*dṛś*)⁴³ ca fiind cea desăvârșită (*pariniṣpanna*).⁴⁴

⁴¹ Natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), care reprezintă dualitatea (*dvaya*) însăși, determinațiile înseși, este absolut non-existentă. Natura dependentă numită (*paratantrasvabhāva*), deși se arată sub o formă duală, este non-existentă în modul în care apare. Natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*) reprezintă substanțialitatea non-duală la nivelul căreia ia naștere dualitate (*dvaya*).

⁴² „*Tatra*”, literal, „acolo”.

⁴³ „*Dṛśyate*”, literal, „văzută”. Alte ediții au „*iṣyate*” – „acceptată”, care poate că e chiar mai potrivit.

⁴⁴ Comparație frecvent întâlnită în literatura școlii, între modul în care există cele trei naturi (*svabhāva*) și modul în care, în cadrul unui spectacol de magie, acolo unde există doar o bucată de lemn, un magician face să apară un elefant. Ceea ce există în mod real este lemnul, a cărui natură este lipsită de natura elefantului (natura desăvârșită *pariniṣpannasvabhāva*). Actul iluzoriu al apariției (*ākṛti*) elefantului reprezintă natura dependentă (*paratantrasvabhāva*); apariția însăși este reală, dar ea este doar o apariție (*ākāramātra*), reprezintă doar ideație (*viññaptimātra*). Aceasta reprezintă o apariție contingentă și nu o entitate reală, nu un elefant; natura elefantului, natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), este absolut non-existentă.

*asatkalpastathā khyāti mūlacittād dvayātmanā /
dvayamatyantato nāsti tatrāstyākṛtimātrakam //29//*

29. Astfel, ideația (*kalpa*) non-existentului (*asat*) apare (*khyā*) din conștiința-fundament (*mūlacitta*) sub forma naturii duale (*dvayātman*). Dualitatea (*dvaya*) este absolut (*atyanta*) non-existentă, acolo existând doar apariția (*ākṛtimātra*).

*mantravanmūlavijñānaṃ kāṣṭhavattathatā matā /
hastyākāravadeṣṭavyo vikalpo hastivad dvayam //30//*

30. Conștiința-fundament (*mūlavijñāna*) este asemănătoare formulei magice (*mantra*), aseitatea (*tathatā*) este considerată (*mata*) ca fiind asemănătoare lemnului (*kāṣṭha*), ideația (*vikalpa*) trebuie stabilită (*iṣṭavya*) ca fiind asemănătoare apariției (*ākāra*) elefantului (*hastin*), dualitatea (*dvaya*) este asemănătoare elefantului.⁴⁵

Demersul soteriologic, în raport cu cele trei naturi (*svabhāva*)

*arthatattvaprativedhe yugapallakṣaṇatrayam /
parijñā ca prahānaṃ ca prāptiśceṣṭā yathākramam //31//*

31. Odată cu (*yugapad*) comprehensiunea (*prativedha*) naturii ultime (*tattva*) a obiectului (*artha*), înțelegerea (*parijñā*), abandonarea (*prahāna*) și realizarea (*prāpti*) sunt acceptate (*iṣṭa*) ca reprezentând, în ordine (*yathākrama*), caracteristicile (*lakṣaṇa*) celor trei [naturi].

⁴⁵ Analogia este reluată într-o formă ușor diferită. Lemnul real este considerat drept un analog al aseității (*tathatā*), al absolutului, al naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*). Pentru natura dependentă (*paratantrasvabhāva*), pentru ideație, pentru conștiința-depozit (*ālayavijñāna*, în text, „conștiința-fundament” - *mūlavijñāna*) sunt oferite două elemente analoage: formula magică reală care face să apară, într-un mod iluzoriu, natura elefantului, și actul apariției (*ākāra*) iluzorii a elefantului. Natura concepută (*parikalpita*) duală (*dvaya*) își găsește un element analog în elefantul însuși.

*parijñānupalambho'tra hānirakhyānamīṣyate /
upalambhanimittā tu prāptiḥ sāksātkriyā'pi sā //32//*

32. Înțelegerea (*parijñā*) înseamnă non-comprehensiunea (*anupalambha*), abandonarea (*hāni*) este acceptată (*iś*) drept non-manifestare (*akhyāna*) iar realizarea (*prāpti*) înseamnă comprehensiunea (*upalambha*) directă (*sāksāt*), lipsită de semne (*nimitta*).⁴⁶

*dvayasyānupalambhena dvayākāro vigacchati /
vigamāt tasya niṣpanno dvayābhāvo'dhigamyate //33//*

33. Prin non-comprehensiunea (*anupalambha*) dualității (*dvaya*), apariția (*ākāra*) dualității (*dvaya*) dispare (*vigam*). Datorită dispariției (*vigama*) ei se ajunge (*adhigam*) la [natura] desăvârșită (*niṣpanna*) și la non-existența (*abhāva*) dualității (*dvaya*).⁴⁷

*hastino'nupalambhaśca vigamaśca tadākṛteḥ /
upalambhaśca kāṣṭhasya māyāyām yugapad yathā //34//*

34. Tot astfel, într-o iluzie (*māyā*) [se produc] simultan (*yugapad*) non-comprehensiunea (*anupalambha*) elefantului (*hastin*), dispariția (*vigama*) apariției (*ākṛti*) sale și comprehensiunea (*upalambha*) lemnului

⁴⁶ Din perspectiva realității, atitudinea adecvată fiecăreia dintre cele trei naturi este: înțelegerea (*parijñā*) caracterului absolut ireal al naturii concepute (*parikalpitasvabhāva*), al conceptualizării, și, implicit, non-experimentarea, non-comprehensiunea acesteia, abandonarea (*prahāna*), non-manifestarea (*akhyāna*) naturii dependente (*paratantrasvabhāva*), și realizarea (*prāpti*), comprehensiunea directă (*sāksātupalambha*), a naturii desăvârșite (*pariniṣpannasvabhāva*). Această abordare, frecvent întâlnită în textele școlii, este totuși problematică sub un anumit aspect, și anume acela că neagă compatibilitatea dintre realitate și manifestarea fluxului cauzal, manifestarea naturii dependente. În general, textele școlii tind să asocieze realității ultime manifestarea fluxului cauzal, manifestarea naturii dependente. Totuși, naturii dependente nu îi este atribuit exact același statut ontologic ca și realității ultime, ci unul subordonat acesteia. În cazul unor abordări mai extreme, cum este cea din versetele 31-32, natura dependentă este chiar respinsă în calitatea sa de asociat firesc al realității.

⁴⁷ Aceeași idee ca și în versetele 31-32, doar că exprimată în alți termeni. Dualitatea (*dvaya*) reprezintă natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), apariția (*ākāra*) dualității reprezintă natura dependentă (*paratantrasvabhāva*), iar non-existența dualității reprezintă natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*).

(*kāṣṭha*).

Eliberarea prin recunoașterea caracterului ideatic al manifestării

*viruddhadhīkāraṇatvād buddhyā vaiyarthyadarśanāt /
jñānatrayānuvṛteśca mokṣāpattirayatnatah //35 //
cittamātropalambhena jñeyārthānupalambhatā /
jñeyārthānupalambhena syāccittānupalambhatā //36//*

35. Datorită faptului că sunt cauzate (*kāraṇatva*) gânduri (*dhī*) contradictorii (*viruddha*), datorită faptului că intelectul (*buddhi*) are percepții (*darśana*) în lipsa unor obiecte (*vaiyarthyā*), deoarece cunoașterea (*jñāna*) se dezvoltă (*anuvṛtti*) în trei moduri și deoarece eliberarea (*mokṣa*) nu se obține (*āpatti*) fără efort (*yatna*),⁴⁸

36. Prin comprehensiunea (*upalambha*) unicității conștiinței (*cittamātra*) [se obține] non-comprehensiunea (*anupalambha*) obiectelor (*artha*) cognoscibile (*jñeya*). Prin non-comprehensiunea obiectelor cognoscibile, se produce (*as*) non-comprehensiunea (*anupalambhatā*) conștiinței (*citta*).⁴⁹

⁴⁸ Legătura dintre ideile exprimate în acest verset și cele din versetul următor nu este foarte evidentă. Totuși, deoarece întregul verset 35 reprezintă o înșiruire de termeni la ablativ, lipsiți de un element căroră să li se poată subordona, este evident că afirmația din acest verset se continuă în versetul următor. Legătura dintre ele este aceea că versetul 35 expune necesitatea demarării unui demers soteriologic, demers a cărui desfășurare va fi expusă în versetul 36. Versetul 35 scoate în evidență existența unei situații înlănțuite, alterate, caracterizate de eroare, ba chiar, afirmă în mod explicit necesitatea desfășurării unui demers soteriologic. Versetul 36 pur și simplu va arăta din ce anume constă acest demers. „Cunoașterea ce se dezvoltă în trei moduri” ar putea reprezenta comprehensiunea celor trei naturi (conform cu Anacker 1998:297), deși textul nu este foarte explicit în această privință.

⁴⁹ Se reia ideea din versetele 31-34, doar că într-o terminologie idealistă. Atunci când se înțelege că obiectele fictive instituite prin sistemul categorial, prin natura concepută (*parikalpitasvabhāva*), sunt non-existente și că tot ceea ce există sunt ideaiile (*vijñapti*) conștiinței (*citta*), că totul este „doar conștiință”, „doar ideaiie” (*cittamātra*, *vijñaptimātra*), doar natură dependentă (*paratantrasvabhāva*), aceste obiecte își încetează existența. În continuare, conștiința însăși își încetează existența deoarece, conform Vijñānavādei, conștiința nu reprezintă o substanță, ci constituie simplul act al manifestării obiectelor. Atunci când obiectele sunt vădite ca fiind ireale, actul conștientizării lor, conștiința însăși, încetează și astfel absolutul, natura desăvârșită (*pariniṣpannasvabhāva*), rămâne în condiția sa pură, în condiția sa esențială. Ideea este

*dvayoranupalambhena dharmadhātūpalambhatā /
dharmadhātūpalambhena syād vibhutvopalambhatā //37//*

37. Prin non-comprehensiunea (*anupalambha*) dualității (*dvaya*) [se obține] comprehensiunea (*upalambhatā*) substratului factorilor (*dharmadhātu*).⁵⁰ Prin comprehensiunea substratului factorilor, apare comprehensiunea stării suverane (*vibhutva*).

*upalabdHAVibhutvaśca svaparārthaprasiddhitā /
prāpnotyanuttarāṃ bodhiṃ dhīmān kāyatrayātmikām //38//*

38. Acel înțelept (*dhīmat*) care a obținut (*upalabdhi*) starea suverană (*vibhutva*), datorită faptului că și-a îndeplinit (*prasiddhi*) [acel] scop (*artha*) care este atât al său (*sva*) cât și al altora (*para*)⁵¹, obține (*prāp*) cunoașterea (*bodhi*) [față de care nimic] nu este superior (*anuttara*) și devine de natura (*ātmaka*) celor trei corpuri (*kāya*) [ale unui iluminat].⁵²

*iti trisvabhāvanirdeśaḥ samāptaḥ /
kṛtirācāryavasubandhupādānāmiti //*

problematică deoarece, la fel ca în cazul versetelor 31-34, se afirmă o anumită incompatibilitate între experiența realității și cea a naturii dependente (identificată aici cu conștiința), experiența realității presupunând trecerea dincolo de conștiință.

⁵⁰ „Substratul factorilor” (*dharmadhātu*) este unul dintre numele prin care este desemnat absolutul.

⁵¹ Adică eliberarea. Mahāyāna insistă mult asupra caracterului impersonal al eliberării, asupra faptului că aceasta reprezintă, în mod egal, scopul tuturor ființelor. Tocmai pe baza acestui statut de scop universal al eliberării își fundamentează Mahāyāna idealul său soteriologic, idealul de „Bodhisattva”, de ființă eliberată care, odată ce și-a atins obiectivul soteriologic, se menține totuși la nivelul experienței pentru a ajuta toate ființele să obțină eliberarea, scopul universal al întregii manifestări.

⁵² Teoria celor trei corpuri (*trikāya*), ale celor trei dimensiuni ale condiției eliberate, susține că, deși fiecare ființă eliberată reprezintă, întâi de toate, o ipostază a absolutului, există și două dimensiuni ce țin de manifestare ale acesteia. Astfel că, alături de un „corp absolut” (*dharmakāya*), o ființă eliberată este deopotrivă caracterizată de un „corp al supremației” (*sambhogakāya*), prin intermediul căruia aceasta își exercită supremația asupra întregii manifestări, și de un „corp transformațional” (*nirmāṇakāya*), de un corp uman pe care această ființă și-l asumă în mod liber, cu intenția ca prin intermediul acestuia să poată ajuta toate ființele astfel încât ele să poată atinge eliberarea.

Astfel se termină *Indicațiile referitoare la cele trei naturi (trīsvabhāvanirdeśa)*. Aceste versete (*pāda*) au fost redactate (*kṛti*) de maestrul (*ācārya*) Vasubandhu.

Bibliografie

Anacker, S. *Seven Works of Vasubandhu. The Buddhist Psychological Doctor*. Delhi: Motilal Banarsidas, 1998.

Apte, V.S. *The Student's Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1999.

Edgerton, Franklin. *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1998.

Garfield, Jay L. „Vasubandhu's 'Treatise on the Three Natures' translated from the Tibetan edition with a commentary”. În: *Asian Philosophy*, VI.2, 1997, p.133-154.

Grimes, John. *Dicționar de filozofie indiană*. București: Humanitas, 1999.

Incze, Dănilă. *Dicționar sanskrit-român. Rădăcini verbale. Forme și sensuri*. București: Editura Universității București, 1995.

Kochumuttom, Thomas A. *A Buddhist Doctrine of Experience. A New Translation and Interpretation of the Works of Vasubandhu the Yogācārin*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1999.

MacDonell, Arthur A. *A Practical Sanskrit Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2007.

Idem. *A Vedic Grammar for Students*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1993.

Monier-Williams, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1997.

Idem. *A Dictionary, English and Sanskrit*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1996.

Stchoupak, N.; Nitti L. și Renou, L. *Dictionnaire Sanskrit-Français*. Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient Adrien-Maisonneuve, 1959.

Tola, Fernando și Dragonetti, Carmen. *Being as Consciousness. Yogacara Philosophy of Buddhism*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2004.

Vallée-Poussin, Louis de La. „Le Petit Traite de Vasubandhu-Nāgārjuna sur les trois natures (*Trisvabhāvanirdeśa*)”. În: *Mélanges Chinoises et Bouddhiques*, vol. 2, 1933, p.147-161.